

A black and white photograph of a man in a dark suit and top hat, standing on a small pedestal. He is holding a large white rectangular sign with the text 'HEEM-NIEUWS' printed on it in bold, black, sans-serif capital letters.

**HEEM-
NIEUWS**

Heemkundekring Bergeijk

A detailed historical map of the Bergeijk region. The map shows a network of roads, fields, and waterways. A prominent blue line, representing the Keersopper, winds through the landscape. Various place names are written in a cursive script, including 'Bergeijk Vrijh', 'Westerhoven', 'Lurksgestel', and 'Keersopper'. The map is densely packed with details, showing individual buildings and smaller settlements.

de Keersopper

nr 36

In dit nummer:

De Graven van Bergeijk: Van Brouchoven

Piet Aarts, Wim van Dooremolen p 2

De geburen van 'Eyke, Westerhoven en Achgel'

Daniel Vangheluwe p 6

Een Luyksgestelse koperteut: een 'ketelaar'.

Ad Tilborghs p 13

Het Oude Kerkhof van Westerhoven.

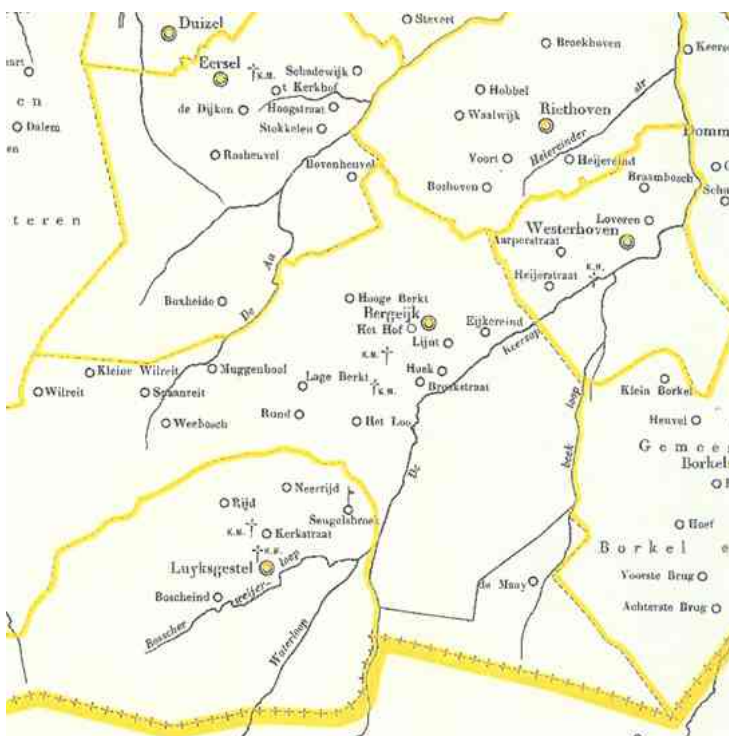
Jac Adams p 15

De sigarenmakers staakten, in 1903

Piet Aarts, Wim van Dooremolen p 16

Kasteel Leefdaal

Wim van Dooremolen p 21

Heemkundekring Bergeijk

Secretariaat:

Hoek 25A, 5571 GJ Bergeijk

Tel. 0497-57 17 19

E-mail: info@heemkundekringbergeijk.nl

www.heemkundekringbergeijk.nl

Rabobank Bergeijk IBAN NL95RABO0101373627

DE KEERSOPPER

NR 36 17 december 2014

HEEMKUNDEKRING BERGEIJK

Hallo, heemkundevrienden,

Nadat in september speciale Keersoppers in de rondzending gingen, (nr.34 over '70 jaar Bevrijding Bergeijk' en nr.35 over "10 jaar Heemkundekring Bergeijk"), zijn we nu weer toe aan een 'normale' uitgave; nr. 36.

Deze Keersopper bevat diverse artikelen over het gebied van onze kring.

- Daniel Vangheluwe heeft in cijnsboeken gespeurd en analyses gedaan betreffende eigenaren en percelen in ons gebied en wie het voor het zeggen hadden: de Hertog van Brabant en/of het Prinsbisdom Luik. Het is wel even geleden, rond 1400.

- De Graven van Bergeyck (die hier overigens niets te vertellen hadden), daarover een aanvullend artikel (zie Keersoppers 6,7 en 8).

- Ad Tilborghs verhaalt van een Luyksgestelse 'Ketelaar', koperteut, jawel.

- Jac Adams schrijft over een Westerhovens Rijksmonument: het kerkhof met hekwerk in Jugendstil.

- Wim van Dooremolen en Piet Aarts keken naar de staking van sigarenmakers in Bergeijk in 1903. Een ware dorpsrel waar we voor het hele verhaal nog een Keersopper nodig zullen hebben.

Veel Leesplezier.

Iets anders:

In het Teutenhuis is De Teutenkamer van de heemkundekring een Teutenhoek geworden. Inkrimping om reden van de kosten. Maar het blijft een hoek waar een teut en zijn vrouw en een videopresentatie onze vrijwilligers helpen hun verhaal te doen over teuten enz.

Het museum 'De Sigarenmaker' heeft daar uitgebreid.

Wim van Dooremolen

Redactieleden:

Wim van Dooremolen

Ad Tilborghs

Martien Veekens

e-mail doorem@planet.nl

Daniel Vangheluwe

Jaap Bussing

De Graven van Bergeijk: Van Brouchoven

In de Keersoppers 6, 7 en 8 ging Martien Veekens uitgebreid in op de heraldiek (zie Keersopper 6) en de genealogie (zie Keersopper 7) rondom Gerard van Broeuchoven, Heer van Bergeijk, Riethoven en Westerhoven en over zijn nakomelingen, de Graven van het gefingeerd goed Bergeyck. Hier volgt nog wat aanvullende informatie over het geslacht Van Brouchoven de Bergeyck.¹ Zie ook pag.21.

Het wapen van de gouden molenijzers op blauwe achtergrond komt in voornoemde kerk meermalen voor, ook in de glasramen.

In 'Keersopper' 8 zagen we al dat de zoon van 'onze' Gerard van Brouchoven, Joannes Baptist, in 1665 door koning Philips IV tot baron van het gefingeerd goed Bergeyck werd verheven en in 1676 door koning Karel II tot 1^e graaf van Bergeyck.

Na zijn zoon Jan (de 2^e graaf) en diens zoon Nicolaas (de 3^e) komt na diens zoon Jean Baptiste (de 4^e graaf) zijn broer Pierre Philippe voor als 5^e Graaf van het gefingeerd

goed Bergeyck.

Pierre -Philip, luitenant-kolonel in het Oostenrijkse leger, trouwde Marie Elisabeth Dormer, de kleindochter van Maximiliaan Goubau, de Heer van Beveren, Triest, Beaulieu en Courtewalle.

De dochter van Pierre en Marie Elisabeth van Brouchoven, Marie-Isabelle trouwt met een neef, Emmanuel Goubau, Karels zoon, wiens zwager, Emanuel Wapenaert, hoofdschepen van Dendermonde, de goederen van de familie Van Brouchoven beheert.

¹ Gabriel Willems 'De Broeuchoven de Bergeyck', Het Land van Beveren, Jrg3, nr 3.

Als in 1787 Wapenaerts vrouw Marie-Therese Goubau, overlijdt, komt 't kasteel Cortewalle in bezit van Piere (Pieter) van Brouhoven, en wordt een definitieve verblijfplaats voor die familie. De oudste zoon, Charles-Francois nam in 1799 Cortewalle in gebruik.

In 1804 wordt zoon Charles-Francois van Brouhoven (6^e graaf van Bergeyck) burgemeester van Beveren, waar hij met vrouw en zes kinderen op kasteel Cortewalle woont.

Zoon Henri is in 1831 nog actief bij het verjagen van Hollanders om de onafhankelijkheid te bewerkstelligen. Hij woont nog op het kasteel als zijn moeder in 1852 overlijdt; waarna de oudste zoon, Charles-Joseph, er komt te wonen. Het kasteel kreeg van hem een grondige renovatiebeurt. Ook werd het park aanzienlijk uitgebreid, dankzij de bruidsschat van zijn echtgenote, gravin Emilia Moretus.

Hun enig kind, de dochter Alice trouwde met neef Florimond, enige zoon van Louis de Brouhoven, broer van Charles-Joseph.

Florimond van Brouhoven

Maximiliaan Goubau

|

Jane-Therese Goubau x James Dormer

|

Mary-Elisabeth x Peter-Philip van Brouchoven,
5^e Graaf van Bergeyck † 1807
Vanaf 1787 op kasteel Cortewalle

Pieter-Ferdinand Goubau
Hoogbaljuw van Beveren

|

|

Karel Goubau Frederic-Jozef

|

| | | | |

| Marie-Isabelle x Emmanuel Goubau Maria Goubau x Emmanuel Wapenaert
† 15 juni 1787 |

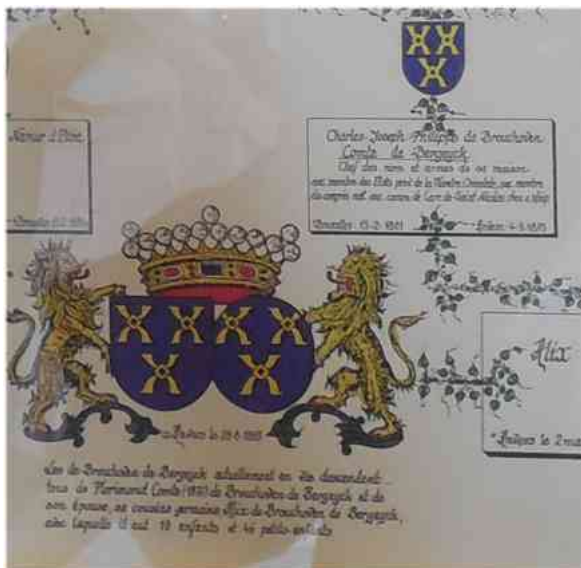
Karel-Frans Van Brouchoven x Carolina Roose Hoofdschepen van Dendermonde
6e Graaf van Bergyck Beheerder van Van Brouchoven-goederen
Burgemeester van Beveren (1804) † 1811

| | | | |
Charles x Emilie Moretus Louis x Caroline d'Elsée Henri-Philippe
Vanaf 1852 bewoner van kasteel Cortewalle |

|

Alix Van Brouchoven x Florimond Van Brouchoven † 1808

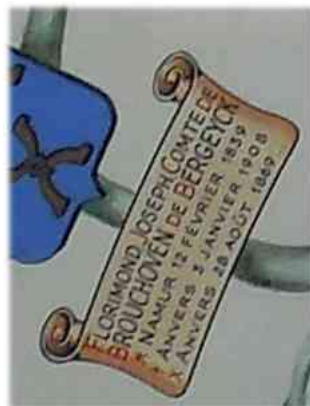
Van Brouchoven trouwt Van Brouchoven,
Een alliantiewapen met zes molenijzers !

Kwartierstaat Van Brouchoven

Kwartierstaat-detail

Graaf Florimond was senator en vriend van Leopold II.

Als Florimond in 1908 overlijdt neemt zoon Charles (Karel) met echtgenote Josephina d'Elzuis het kasteel verder onder handen.

Charles de Broehoven de Bergeyck sterft in 1935 te Beveren. Zijn vrouw Josephine d'Elzuis in 1960.

In 1965 werd kasteel Cortewalle eigendom van de gemeente Beveren.

De gemeente Beveren richtte in 2000 in het Kasteel een bewaarplaats en een leeszaal in voor 'Archief De Bergeyck'. Daar staan een dertigtal meters documenten en verhalen van het familiearchief van de graven van Bergeyck ter inzage.

Tot zover de Graven van Bergeyck en het kasteel Cortewalle te Beveren waar ze nog zo'n WC hebben.

Wim van Dooremolen, Piet Aarts

De geburen van ‘Eyke, Westerhoven en Achgel’

Auteur: Daniel Vangheluwe

1. Inleiding.

De periode rond 1400 was een tijd dat er veel veranderde in Bergeijk en waar we desondanks weinig bronnen van informatie over hebben. Een van deze bronnen zou mogelijk een hertogelijk cijnsboek kunnen zijn dat volgens het archief aanvangt in 1394 en loopt tot 1429.² Het is helaas niet zo dat de klerk een paar zinnetjes toevoegde om uit te leggen hoe het met de situatie in Bergeijk stond. In het cijnsboek staan uitsluitend administratieve gegevens over eigenaren en percelen, hoeveel cijns men moest betalen voor het perceel en een betalingsteken voor elk jaar dat was betaald. Aan het eind van het cijnsboek staat een groep percelen ingeschreven die opvallen, doordat ze allemaal over dezelfde gemeint gaan. In deze groep is men steeds eigenaar van een perceel “pro vicini de eyke westerhoven et achgel”³, van de geburen van “Eyke, Westerhoven en Achel”. De cijns is meestal in “grote veteri” ofwel oude groot, een munt die gangbaar was aan het einde van de 14de eeuw. De betalingstekens (20 in totaal) zijn echter niet afwijkend van de andere percelen.

Er zijn aanwijzingen dat dat cijnsboek weliswaar in 1394 is geschreven, maar pas 15 jaar later vanaf 1409 is gebruikt om de betaling van de cijnsen te registreren. Dit zou verklaren waarom er slechts 20 betalingstekens in staan vooraleer het nieuwe cijnsboek in 1429 begint. Die aanwijzing is het aantal wisselingen van eigenaar per cijns ten opzichte van het vorige cijnsboek. Hoe meer wijzigingen, hoe langer de periode. Met statistische methoden op grond van het aantal wijzigingen per cijns kan aangetoond worden dat het cijnsboek inderdaad omstreeks 1394 is geschreven.⁴ Dan blijft de vraag wanneer de inschrijving van de uitgifte van de gemeint van Eyk, Westerhoven en Achel is gebeurd. Aangezien het aantal betalingstekens eveneens 20 is kan dit ook omstreeks 1409 hebben plaatsgevonden. Dezelfde methode van bijhouden van wijzigingen nu op deze percelen toegepast laat toe daar een nauwkeurige schatting van te maken. We komen uit op het jaar van uitgifte 1406.⁵

² ARABa, nr 45041 (volgens het register van Pinchard). Het volgende cijnsboek van 1429 is nr 45043. We nemen aan dat het cijnsboek is afgesloten op de datum van het nieuwe cijnsboek dat is 1429. Dat cijnsboek loopt van 1429-1450 en heeft 22 betalingstekens.

³ Vicini zijn geburen.

⁴ Met aanname van een Poissonverdeling. Referentiejaar is het eindjaar 1382 van cijnsboek 45040. We gaan uit van wijzigingen ten opzichte van dit cijnsboek.

⁵ We hebben 1429, het beginjaar van cijnsboek nr 45043, als referentiejaar gebruikt.

We komen nu tot de volgende conclusie:

1. het cijnsboek met de betreffende vicini is in 1394 geschreven,
2. de percelen van de vicini van eyke Westerhoven en Achel zijn gezamenlijk uitgegeven in 1406,
3. het bijhouden van de betalingen met betalingstekens vangt aan in 1409 en duurt 20 jaar.

Dat er ineens geburen zijn in Achel zijn in 1406 is merkwaardig. Het zou kunnen betekenen dat de hertog het verdrag met de gemeynen had opgezegd. Of was de opstand in Luik van 1406-1408 beslissend? Hierbij sneuvelde de broer van Willem van Horne. Deze laatste was mogelijk heer in Bergeijk.⁶

Nu we de uitgiftejaar van de vicini kennen, kunnen we eens gaan kijken wat er zich allemaal rondom de jaren 1406 afspeelde. We raadplegen hiervoor de administratie van de hoogschout te 's-Hertogenbosch. Waarom start de registratie van de percelen pas in 1409 en wat was de reden voor de grootschalige uitgifte van de vicini van Eyke Westerhoven en Achel?

2. De gebeurtenissen rond de gevonden datum

In 1404: Hube Bax treedt op als heer en rechtsofficier te Bergeijk: “primo van Eelen Wouters die tot Eyc opten gemeynen woent dats te wetenen daer die Bisschop van Ludic met deilt metten hertoge van Brabant van enen banduyn (beding, toezegging in het geding) dat hi ghelooft hadde op l aude scilde int recht te comen te naesten gedinge om dat men hem aenseggende was dat hi Lijsbet Doyts van Eyc erve in ghetreden soude hebben ghelyc alse Hube Bax den heer van Lijsbetten wegen voirs. gheclaeght hadde dair hem die heer voir gevanghen hielt”.⁷ Werd Hube Bax heer genoemd omdat hij heer van de heerlijkheid Bergeijk was of omdat hij schout dus gerechtsofficier was?

In januari 1404 rijdt de hoogschout van 's-Hertogenbosch naar Eindhoven, Kranendonk en Maarheze om aldaar schout en schepenen af te zetten. Op 24 oktober 1404 rijdt hij naar Heze en Leende om aldaar een ander bestuur aan te stellen. Op 18 december 1404 rijdt de hoogschout naar Heze en Leende om “aldair in sinen handen te nemen die dorpen van Heze ende Leende metten

⁶ D. Vangheluwe, De Keersopper, nr 20 (2011) p.6-18; D.Vangheluwe, De Keersopper, nr 22 (sept 2011) p13-20.

⁷ ARABb fol 5. Op dat moment is Hubert Bax geen kwartierschout maar de plaatselijke schout.

huysen van Eymeric”.⁸ Kennelijk waren de heren van Horne in Eindhoven, maar ook in Heeze en Leende in oppositie tegen de hertog en moest hun bestuur verwijderd worden. Het waren dus roerige jaren vlak voor het jaar 1406, het jaar dat hertog Antoon, zoon van hertog Filips van Bourgondië hertog wordt van Brabant. We kijken nu naar enkele gebeurtenissen dichterbij huis. In 1404 schrijft de hoogschout: “tot Eyke opten gemeinten gevallen alle breuken (overtredingen) tobehoeren half miner Vrouwen van Brabant ende half den bisscop van Ludick”.⁹

In 1406-1407 “van Jan van den Dichovel die Jan van de Vonderen en consorten hadden doen dagen voor het gerecht in Luik met geboden van Luik, die van de drie zaken niet een was waar het gebruikelijk is om te Luik te dagen, waarmee hij strafbaar was (broecte) met lijf en goed volgens de ordonantien opgemaakt in het land van Brabant, waarop de schout hem gevangen had gezet, geschikt (gepoint) door de schepenen van Eersel, omdat hij liever genade had dan recht, tot 29 mud gereeds rogge etc.”.¹⁰ In 1407 schrijft de hoogschout: “de steden van Brussel en van Leuven hadden de voornoemde schout (Henrics van Ranst schout van Den Bosch) en Hubrecht Back schout van Kempenland aangeschreven om Jannes van den Dichovel, die de schoutheden omwille van het gebod van Luik ten onrechte gevangen hadden gezet, vrij te laten en schadeloos te stellen. Daarover waren die steden van mening dat Jannes goede brieven had van mijn genadige vrouwe (de hertogin van Brabant), waarin zij de boetes (broken) van de voornoemde Jannes die hij met meer andere daar kreeg, had kwijtgescholden, hetgeen met meer andere woorden in de voornoemde brieven was begrepen en daarom naar de voornoemde steden gereden om hen te laten weten dat mijn genadige vrouwe geen macht had om dat kwijt te geven - verteerd met 6 paarden 10 dagen 16 kronen”.¹¹

In 1407 : de kwartierschout neemt deel aan de rechtspraak van de gemeinen te Bergeijk .¹² “Van Godert Loekemans, Arnt ende Matheus sijn brueders, Henric Hegmans ende Henric Smeeds soen van Peelt die tot Bercheyke onder den bisscop opten gemeynen gequetst hadden Laurens Arnt Sconincs soen also dat hij dair een luttel af gewond bleef in sijn een knye dat gepoint om datse onder den bisscop woende om xl cronen vrancrijx half minen genedigen heer ende half

⁸ ARABb fol 24.

⁹ ARABb fol 30

¹⁰ ARABb fol 66

¹¹ ARABb fol 70

¹² ARABb fol 140

den bisscop van Ludic mits dat gesciede opten gemeynen compt mijns heren deel xx cronen vrancrijx valent iii l. viii s. iiiii d.”

In 1410: de hoogschout: iemand te Riethoven heeft onhulde gedaan aan de hertog: “hem aldair gekeert heeft gehadt in tiden voirleden aent grevescap van Loen dair hij minre heer vors onhuld mede gedaen heeft”.¹³ Deze leenman had zich bekend tot leenmanschap aan de bisschop van Luik en de hertog meende dat hem hiermee onhulde was aangedaan.

Het gaat in Bergeijk steeds om zaken die ofwel Luik betreffen of het graafschap Loon. Blijkbaar was er een controverse tussen Brabant en Luik over Bergeijk. Bovendien speelde mee dat de bisschop van Luik in 1406 uitweek naar Maastricht omdat er in Luik een opstand was tegen hem. De leider van deze opstand was Hendrik van Perwes, niet minder dan de broer van de inmiddels overleden heer van Bergeijk Willem van Horne. Dat in 1404 Hubert Bac optreedt als heer van Bergeijk betekent dat de hertog een nieuwe stap heeft gezet in de overname van het bestuur van Bergeijk. De schepenen van Bergeijk mogen nog oordelen, maar het is nu de heer Hubert Bac die beschikt in de rechtbank. We zien dat deze gebeurtenissen een mooie omlijsting zijn om te begrijpen dat de vicini van Bergeijk in 1406 hun gebied hebben uitgebreid tot Achel. Dat er overigens van Achel bezwaar tegen was blijkt uit het volgende voorval. In 1411 wordt de landweer aan de grens van Brabant afgebroken : “mids des wil dat ennige lude of kynder van uyt den dorp van Achel comen waren bi nacht binnen mijns genedichs heren palen van Brabant ende slichten aldair in die landwere opter Dommelen aen die Bruggevoort buten den wete ende orlof vanden heer wairbi dat die scoutheit vors. meynde datmen allen die van Achel houden souden tot aender tijd dat sy dat gebetert souden hebben minen heer vors”. Hieruit blijkt dat er een grens was (met palen) met Brabant in Borkel bij de Achterste Brug en dat inwoners van Achel zouden worden aangehouden totdat de zaak rechtgezet was door Achel. Wie de schout was: van Brabant of van Luik weten we niet. De opstand van 1406 te Luik zal aan de Bergeijkenaren bekend zijn en bij de vicini aanleiding geweest zijn om hun grondgebied uit te breiden. Bovendien braken ze hiermee het verdrag met Pelt om geen land op hun gemeenschappelijke gemeint uit te geven.

Mogelijk hadden de geburen van Achel iets tegen de hertog ondernomen en moesten als tegemoetkoming hun gemeint of een deel daarvan, aan de hertog inleveren. Dit lijkt op een tijdelijke maatregel en dat blijkt uit latere bronnen ook zo te zijn. Er zijn in de 15 de eeuw geen uitgiften meer bekend van vicini van

¹³ ARABb fol 161

Achel in Bergeijk. Mogelijk zijn de vicini van Achel als wisselgeld gebruikt door de hertog om de gemeint van Bergeijk definitief in zijn geheel in handen te krijgen (ten koste van Pelt).

Dat er verzet tegen was tegen het uitgeven van land ook vanuit Bergeijk blijkt uit het volgende.

In 1412 is een inwoner van Westerhoven zo inventief (en wordt daarvoor beboet) om in het geheim bij hem thuis “beesten” (koeien of ossen) uit het land van Loon te houden (alsof ze van hem waren) en die uit te laten op de gemeint van Westerhoven.¹⁴ In 1415 geven de getuigen van Pelt de reeds genoemde verklaring voor hun schepenen.¹⁵ In deze verklaringen benadrukken ze het gewoonterecht van het gezamenlijke gebruik van de gemeint door inwoners van Pelt en Bergeijk in een gebied dat “de gemeine” wordt genoemd en waarvan ze de grenspalen benoemen. Vermoedelijk werd hun verklaring opgeschreven omdat men het de Peltenaren onmogelijk had gemaakt om hun vee op de gemeint in Bergeijk te weiden. We zien in 1417 voor het eerst een schepen (uit Borkel) die Bergeijk in de dingbank van Eersel vertegenwoordigt. De rechtbank (hof) van Luik in Bergeijk wordt voor de eerste en voor de laatste keer in een Bossche schepenakte van 1417 vermeld. In 1418 vind we de laatste deling van een boete met de bisschop van Luik. Dat betekent dat mogelijk vanaf 1418 de rechtbank in Bergeijk volledig door de hertog werd gecontroleerd. In 1419 is er te Bergeijk een protestactie van inwoners van Pelt en zij “dade aldair gewaudelike zaken, slaende ende vechtende aldair”. Een zevental werd opgesloten te Eersel en twee (de meest vermogende) werden na onderhandelen met de drossaard van Brabant vrijgekocht.¹⁶ We zagen eerder dat Borkel op Brabants grondgebied lag en nu worden de vechtende Peltenaren opgesloten in Eersel, niet in Bergeijk. Dit is in overeenstemming met onze eerdere aanname dat de rechtbank in Bergeijk vanaf 1418 volledig onder controle stond van de hertog. In 1426 schrijft de hoogschout “, bij een doodslag op de gemeente van Westerhoven, dat op de gemeint alle overtredingen half aan de hertog en half aan de bisschop van Luik horen en dat hij het recht (macht) heeft om gratie te verlenen (pointen) zonder tussenkomst van “myns heeren van Ludick dieneren.”¹⁷

¹⁴ ARABb fol 194

¹⁵ Vangheluwe 2010 p.309-327.

¹⁶ ARAB schoutsrekeningen inv nr 12990 fol. 137 en Henk Beijers SR.074.5.4.10

¹⁷ ARABb fol 226.

De hertog maakte gebruik van het verzwakte bestuur van Luik. In aansluiting daarop in 1406 gingen de vicini over tot het uitgeven van een groot aantal percelen in de gemeint. De laatste vraag die overblijft is waar lagen deze percelen? Tabel 1 geeft een overzicht voor een 23-tal percelen uit de serie van 52 die uitgegeven werden in 1406. Wat verrast is dat er geen percelen in Achel bij waren. Mogelijk werden de percelen die daar werden uitgegeven in Achel geregistreerd. De percelen liggen verspreid over het noorden van Lommel (Kolken), Bergeijk via het Loo (Hulsdonk) en Eindrijt (Riethoven) over de Maai en Bekerbeemden en Braambos in Westerhoven tot in Borkel en Schaft. Dat er percelen werden uitgegeven in het noorden van Lommel komt omdat dit behoorde tot het grondgebied van “de gemeinen”, een gebied dat tot vóór 1418 gezamenlijk werd bestuurd door de hertog en de bisschop.

Tabel 1. Eigenaren en locatie van een aantal percelen die uitgegeven werden in 1406 door de vicini van Eyke Westerhoven en Achel.

Eerste Eigenaar uit het cijnsboek nr45041	Vermelding in het cijnsboek nr45044	grootte van de cijns in 45041	Locatie uit cijnsboek 1627
Willem zv Elen Grawarts	139v7	1 grote veteri	borkel
Arnold zv Arnold Porters	139v8	1 grote vet	schaft
Elisabet dv Gerard Custodis (Kosters)	72v2	1 denier novalus	maai
Martinus Nestelarts	144r2	1 grote vet	bekerbeemden
Johan die Hoele	64r5	1 denier nov	braambos
Wouter zv Theoderici van den Stenen	123r3	4 grote vet	borkel
Wouter zv Gerard Hogarts	79r2	1 denier nov	Rijen
Martinus de Fine (van den einden)	130v2	1 obool nov	Rijen
Mees zv Wilhelmi Franconis	111r3	3 grote vet	aa
Bric zv Hogarts	66v4	6 denier nov	maai
Willem van de Vliet	139v3	1 grote vet	hulsdonk
Willem van de Vliet	71v3	1 grote vet 4 denier nov	hulsdonk
Henrik zv Henrik Hoixkens	130v4	1 grote vet	hulsdonk
Hubertus zv Henrik Baxs	130v5	1 grote vet	eikerven
Johan van Dommelen	156r3	4 denier	braambos
Godfrid Mertens	156r4	1.5 grote vet	kolken
Goden Gobbelens	111r2	2.5 grote vet	schaft
Willem zv Peter Slechten	156r5	1 grote vet	kolken
Willem zv Peter Slechten	61v6	2.5 grote vet	kolken

Wouter zv Willem van Loven	72r2	2 denier nov	schaft
Johan Hemelers	117r1	1.5 grote vet	schaft
Lode zv Arnold Gibels	61v6	2.5 grote vet	Kolken (vest)
Gerard zv Arnold Gibels	61v6	2.5 grote vet	kolken

Tenslotte erkent Luik de nieuwe grens in 1451 hetgeen blijkt uit een notariële akte die bewaard was bij de charters van Brabant.¹⁸

Notariële akte inhoudende op welke wijze Henricus van Krickenbeck, seneschalk van het land en graafschap Loon vanwege heer Johan bisschop van Luik en graaf van Loon speciaal afgevaardigd, op 5 oktober 1451 verklaard heeft ten overstaan van Henricus van Eyck, schout van Kempenland voor heer Philips hertog van Bourgondië en Brabant, en enkele getuigen, dat hij ten onrechte enkele wagens beladen met Engels laken in beslag heeft genomen op een plaats in de heide onder de parochie Lommel, op de grens van het erfdeel van Walter Toerken, bewoner van het dorp Lommel, welke heide gelegen is achter het dorp (Luijks)Gestel, waarbij hij in naam van de voornoemde bisschop erkent dat bedoelde plaats onder de heerschappij van de hertog van Brabant valt.¹⁹

Bronnen

Archieven:

ARAB = Algemeen Rijksarchief Brussel.

ARABa: ARAB, Chambre des Comptes (inventaris Pinchard) nrs 45040-4, Censier Eersel.

ARABb: ARAB, Schoutsrekeningen nr12991, met dank aan Henk Beijers voor de transcripties.

Literatuur

R.C. Weast. M.S. Selby, "Handbook of tables for mathematics", revised fourth edition (1975). p. 952-953.

D. Vangheluwe, 2010, "Bergeijk een tweeheerlijkheid? (1285-1469)", Limburg het oude land van Loon, 89 nr4 (2010).

¹⁸ Jean Alexandre C. Buchon, Charles Du Fresne Du Cange (sieur), Geoffroi de Villehardouin, 1826, Collection des chroniques nationales françaises, Volume 37, p. 150. Met dank aan Bruno Indekeu voor het opsporen van de akte via internet.

¹⁹ De akte is in het latijn : Vert. van Michiel Verweij, Handschriftenkabinet Koninklijke Bibliotheek België, waarvoor dank.

Een Luyksgestelse koperteut: een ‘ketelaar’.

Door Ad Tilborghs

Willem Adriaens Creijten, alias tuet

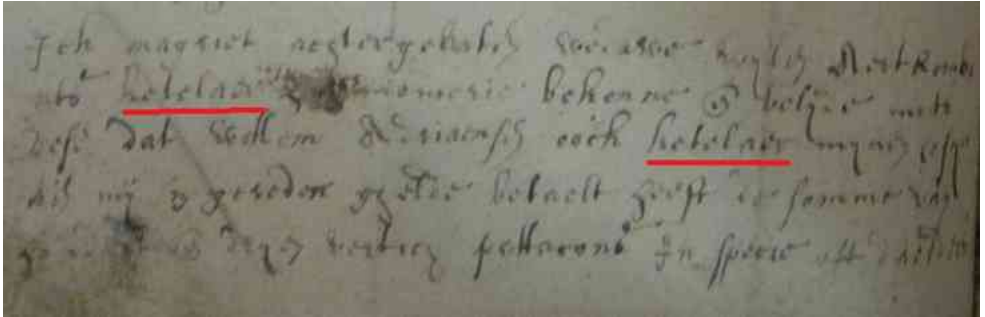
Willem Adriaens Creijten, alias tuet, is een zoon van Adriaen Goijaert Creijten en Ida Jan Lambrechts, doopdatum onbekend. Hij is waarschijnlijk geboren te Bergeijk want zijn broer en zussen zijn daar gedoopt: Maria (1632), Arnoldus (1634) Catharina (1637) en Petronella (1640). Hij trouwde vóór 1681 met Ida Rombout Aerts. Van dit echtpaar zijn twee kinderen bekend, gedoopt te Bergeijk, namelijk Godefridus (1681) en Margaretha (1689). Dochter Margaretha trouwde in 1715 te Luyksgestel met Jan Creijten met dispensatie wegens 4e graads bloedverwantschap. In 1721 trouwde zij voor de 2e keer, nu met Jan Peeter Daemen en ook hier weer met dispensatie wegens 4e graads bloedverwantschap. In Luyksgestel is in de 18e eeuw het aantal dispensaties bij huwelijken (3e en 4e graads bloedverwantschap) in vergelijking met omliggende dorpen opvallend hoog. Van Willem Adriaens Creijten, alias tuet, zijn nogal wat aktes te vinden, zowel in Luyksgestel als in Bergeijk. Van het verstrekken van leningen tot koop en verkoop van onroerend goed.

Geen armoedzaaier

Willem Adriaens Creijten was zeker geen armoedzaaier. Zijn ouders bezaten veel goederen op het gehucht de Aa. Dit gehucht resorteerde onder Bergeijk maar ook deels onder Luyksgestel. Al die goederen daar (huis, landerijen et cetera) verkreeg hij in 1688 door uitkoop van zijn broer en zuster. In zijn tijd woonde te Luyksgestel nog een andere Willem Adrianus Creyten. Hij was de zoon (1649) van Adrianus Creijten gehuwd Wilhelma. Mogelijk dat de ene Willem Adriaens Creijten aangeduid werd met het alias tuet, ter onderscheiding van zijn naamgenoot.

Als we familie van Eijken Rombout Aerts, de echtgenote van Willem Adriaen Creijten alias tuet, onder de loep nemen, blijkt dat zij twee broers heeft die zich met handel in koper bezig hielden. Dat zijn Claes en Aert Rombouts (Aerts). En de laatste blijkt dezelfde te zijn als die in het hierboven genoemde boek van Jozef Mertens (pag. 143, nr. 33) wordt opgevoerd:

Oberursel: 1688, Arnout Rombouts, uit de streek van 's-Hertogenbosch, K (koperteut), trouwt 1688 Anna Margaretha Heidelmann, dv Johann, raadsheer. Dat dit zo is, vinden we in 1696 wanneer de weduwe van Aert Rombouts vanuit Oberursel een brief laat bezorgen te Luyksgestel waarin zij verklaart dat Willem Adriaensen aan een betalingsverplichting heeft voldaan.

Registratie van de brief (Luyksgestel RA 8 folio 114).

“ick magriet ... weduwe aert rombouts ketelaers ... bekenne en belijde ... dat willem adriaensen oock ketelaer mijnen cosijn die mij in greden ghel-de betaelt heeft de somme van 143 pattacons.. die hij aan mij moest beta-len uit krachte van zeker contractt dat mijn man aert rombouts zaliger en willem adriaensen gemaakt hebben wegens de goederen gelegen int va-derland van mijn voornoemde man ... en hem deze brief heb gegeven voor kwitantie... de goederen te weten een akker aan het sengelsbroeck en mijn beemd genaamd het baesken aan het sengelsbroeck ... getekend met schepenen van deze stadt ... gepasseerd in den raedt van orsell (oersel?) 20-10-1694 ten verzoek van de voorschreven magriet weduwe wijlen aert rombouts zaliger is den zeghel van den stadt in den raet sonder arch of list op dach ende dato als boven op desen brieff gedrukt ... was ondertekend ohan jacobus ... (onleesbaar), anna magriet ... (onleesbaar).”

Hiermee hebben we een vermelding van een teut in beeld gebracht waar-bij ook het alias tuet/teut kan worden verklaard: Deze Luyksgestelse teut verdiende de kost als ‘ketelaer’. En de ketelaers van toen worden nu ge-rekend tot de koperteuten.

Meer info op <http://home.kpn.nl/HTilburgs1948/teuten.html>

Het Oude Kerkhof van Westerhoven.

Oorspronkelijk stond op de plaats van het kerkhof een kerk, die in 1820 werd gebouwd.

Met de gebruikte stenen van de kerk, die bij het voetbalveld lag, en met weinig geld, is er waarschijnlijk een waterstaatskerk neergezet met het priesterkoor naar het noorden gericht. Het kerkhof naast of rond de kerk is aangelegd in 1824.

De eerste Westerhovenaar die er begraven is op 17 maart 1825 heette Hendrik Adriaan Pillen. Het kerkhof was deels omgeven met een gracht en een doornheg. Rondom de gracht stonden eikenbomen.

Na 60 jaar loonde het al niet meer om de kerk te restaureren.

Na grondruil tussen de gemeente en kerkbestuur kon in 1885 de eerste steen gelegd worden voor een nieuwe kerk naast de pastorie.

Na sloop van de oude kerk was er meer grond vrij gekomen voor het bestaande kerkhof.

Op 6 oktober 1888 vond de wijding van het kerkhof en het gietijzeren huis met het witgele corpus plaats door pastoor Van de Westelaken. Een jaar later lag de pastoor zelf op het kerkhof vóór het kruis.

In 1907 is als erfafscheiding een smeedijzeren hekwerk geplaatst tussen en op gemetselde pijlers, respectievelijk een ezelsrug. Het hekwerk is zeer bijzonder vanwege de ornamenten in Jugendstil en de hoogwaardige kwaliteit. De ontwerper was Elbers uit Oeffelt en het is uitgevoerd door Van Haaren uit Veghel.

Inclusief de bouw van een lijkenhuisje kostte het 900 gulden.

De laatste overledenen zijn er begraven in 1964.

Het kerkhof is nu eigendom van de gemeente Bergeijk.

Op 21 maart 2001 werd het hek tegelijk met de kerk en pastorie als een beschermd rijksmonument aangewezen.

Jac Adams

De sigarenmakers stakten, in 1903

In 1903 was er staking bij de sigarenfabriek van Fried Aarts. Dat gaf in Bergeijk veel beroering en niet alleen daar.

Discussies werden gevoerd o.a. via de Mejerijsche, de Eindhovensche, de Tilburghse Courant en de Peel&Kempensbode. We lazen daar het volgende:

1. 19 augustus 1903

“Mijnheer de Redacteur

Lang hebben wij gedacht, dat de N.R.K. Tabaksbewerkerbond eindelijk het onrecht zou inzien van zijn bestrijding tegen den Heer Aarts, sigarenfabrikant te Bergeijk.

Lang heeft de Heer Aarts zich bedwongen en zich in het aangezicht laten slaan. Maar ten langen leste moet er wel gesproken worden. Wij voelen ons verplicht tegen het groote onrecht den Heer Aarts aangedaan en het terrorisme van den N.R.K. Tabakbewerkerbond op te komen. Twee brieven zijn door A. geschreven om de organisatie krachtiger te doen aanpakken.

De Heer A. werd eerst bedreigd gesignaleerd te zullen worden als vind en bestrijder der R.K. organisaties. Wij moeten daar tegenover stellen, tot ons leedwezen, dat de R.K. organisatie geen groter vijand heeft dan de N.R.K.T. bond door deszelfs ongemotiveerd terroristisch optreden. Wij signaleren dien N.R.K.T. bond aan de fabrikanten als bestrijder van de rust, de goede orde en de vrede die op iedere fabriek moeten heerschen. Wij signaleeren dien zelfden Bond aan n werkman als strijdig met zijn waarachtig belang, daar hij hen drijft tot noodeloos uitgaven tot steun van geheel onnodige werkstakingen en de slachtoffers van dien lichtzinnige werkstakingen zonder vooruitzicht van andere verdiensten, om een luttel bagatel uit hun brood stoot.

Ondergetekenden verklaren in te staan voor de waarheid der volgende feiten:

Aarts heeft reeds februari 1900 spontaan het initiatief genomen om een afdeling van de *N.R.K. Tabakbewerkerbond* te Bergeijk te doen oprichten. Op zijn aanmoediging traden 26 zijner werklieden tot die afdeling toe. Hij heeft den oprichter feestelijk onder z'n dak ontvangen. Later bleek dat de werklieden alhier er geen drang toe hadden tot vereenigen. Maar ook toen heeft hij nog vaak er bij hen op aangedrongen om de begonnen oprichting niet te laten verlopen. Niets baatte. Een ander had ongetwijfeld dezen sloffenboel voorgoed de rug toe gekeerd. De stemming van den Heer Aarts ten opzichte van het katholieke vereenigingsleven veranderde evenwel in dien tijd niet.

Toen dus begin Mei jl de sigarenmakers van Bergeijk opgeroepen werden om zich te vereenigen en aan niet bekend gemaakt spreker uit 's-Bosch daartoe zou overkomen, had de heer Aarts alle reden om te vermoeden dat, aangezien hem, den voorstander der R.K. organisatie, de plannen van oprichting geheim waren gehouden, er van een neutraal (socialistisch)

vereeniging sprake was. Redenen waarom hij zijn misnoegen te kennen gaf.

In ons bezit zijn geteekende verklaringen van bestuursleden van den N.R.K.T.bond dat de heer A. geheel ingenomen zou zijn geweest met de oprichting der afdeling Bergeijk van den N.R.K.T. bond indien men hem in kennis had gesteld dat de ontworpen organisatie geen neutrale, maar een Roomsche Katholieke was.

Hij had, en als patroon en als verklaard voorstander van het R.K. verenigingsleven, het recht om dit op onze kleine plaats te weten.

Ook de Z.Eerw.Heer Pastoor der Parochie verkeerde in de mening dat er een socialist als spreker zou optreden. Dat de Heer A. daardoor ontstemd was en zijn misnoegen over de wijze van optreden tegenover zijn volk uitte, is begrijpelijk. Het is echter een grove onwaarheid dat hij door vrees aanjagen of beloften pressie heeft uitgeoefend om de leden voor den Bond te doen bedanken.

Waarheid echter is dat de aangename verstandhouding tusschen de patroon en een drietal zijner knechts sindsdien gestoord was en dat onder het volk, dat altoos plezierig op deze fabriek gewerkt had, op het stoken van eenige woelige elementen een gisting merkbaar werd. Reeds een paar dagen na de oprichting spraken eenigen van staken.

19 Juli heeft de werkman L. op Zondagmiddag, tijdens een pleziertochtje met de Harmonie, nadat men in verschillende herbergen een flink glas bier gedronken had, op een nietige woordenwisseling met de meesterknecht uit eigen beweging verklaard, dat hij de volgende ochtend het werk zou neerleggen en de bondsleden zou meeslepen. Door verschillende getuigen is dit schriftelijk bevestigd.

Den volgenden ochtend heeft hij verklaard bij zijn besluit van den vorigen dag te blijven. Hij heeft de fabriek verlaten en lichtzinnig heeft de Bond om dit feit alle Bondsleden opgelegd om te staken om wille der solidariteit. Dit was de *'heiligschennende hand'* die de Heer A. volgens het orgaan van de N.R.K.T.bond aan het vereenigingsrecht heeft geslagen.

Wij geven hier te beoordeelen of de Bond zich zelf niet heiligschennend heeft aangegrepen, door zonder het stellen van eenigen eisch tegenover den patroon zonder eenig vooruitzicht den onbezonnen strijd te kunnen

winnen, een twintigtal leden te dwingen het werk neer te leggen en de fabriek op staande voet te verlaten.

De meeste hunner namen met tranen in de oogen afscheid van den patroon. Zij zouden het niet gedaan hebben als er geen voorspiegelingen waren gedaan dat de Bond een kapitaal van honderdduizend gulden beschikbaar had om een eigen fabriek op te richten.

Van leden der afdeeling op andere fabrieken werkzaam, bezitten wij schriftelijke verklaringen dat zij om deze beuzelachtige redenen nooit zouden hebben gestaakt op commando van den Bond, indien zij aan deze fabriek hadden gewerkt.

Nog op dezen oogenblik verlangen alle stakers er hard naar door den Heer A. te worden teruggenomen. Hun medeleden hebben schriftelijk verklaard *“dat de Heer A. hen niet moet terugnemen, dewijl hij door dit terugnemen zou bekennen ongelijk te hebben.”* Toch is de Heer A. genege, zoodra den Bond dezen dwazen strijd laat varen, de stakers weer aan te zetten.

Zelfs in geval dat de Heer A. den bewusten werkman zou hebben ontslagen omdat deze lid was, had de Bond zijn naam als Roomsch Katholiek op moeten houden en de staking niet moeten proclameren voordat alle vreedelievende middelen waren ijdel gebleken.

In dit geval was de staking misschien te billijken. Maar de Bond zich aanstonds overijld, onverstandig, zonder andere weerstandskas dan de collecten van zijn niet rijke leden, op het standpunt van den klassenstrijd heeft geplaatst, nu de man zelf zijn ontslag heeft genomen – nu de Bond *den kwaden drank* van een zijner leden aangegrepen heeft om een den werkman gunstig gezinden patroon aan de kaak te stellen - nu is zijn werking en invloed te signaleren als schadelijk en voor de fabrikant en voor den werkman. Derhalve noodigen wij bij deze en werknemerén werkgever uit zich bijzonder in acht te nemen voor den Ned.Roomsch Katholieken Tabaksbewerkerbond.

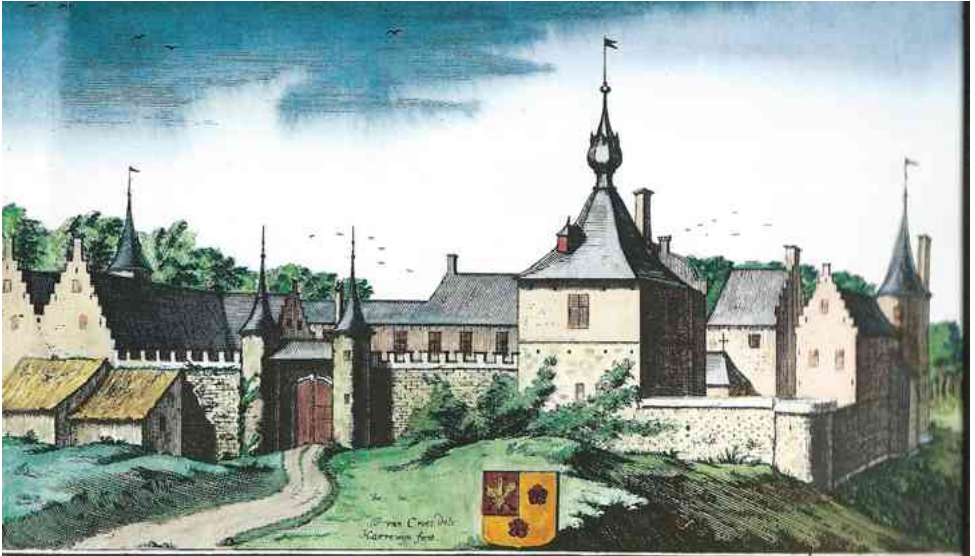
P. C. KUIKEN Azo., Lid van den Gemeenteraad.
P. WIJNEN, Lid van het R. K. Kerkbestuur.
P. J. LOMMELAAR, Raadslid.
H. WILLEKENS, Wethouder.
P. J. G. AARTS, Burgemeester.
C. F. VAN VLERKEN, Lid v. h. R. K. Kerkbestuur.
W. DEKKERS, Wethouder.
VAN GALEN, Gep. Kap. O. I. L. en Raadsl.
J. B. VEREIJKEN, Voorz. v. d. Ned. Chr. Boerenb.
P. J. BLOK, Raadslid.
HARTJENS, Rijksontvanger.

Het bovenstaande riep veel reacties op, van de Bond, van de stakers enz. Daarover de volgende keer.

Wim van Dooremolen, Piet Aarts

Kasteel Leefdaal

De heerlijkheid 'Leven Dale' wordt voor het eerst vermeld in de 12de eeuw. Het is een heerlijkheid met een kasteel, gelegen bij Bertem. In 1410 komt het domein in het bezit van de Merodes. In 1650 gekocht door Philip Helman, schepen van Antwerpen. Zijn dochter Anne-Françoise trouwde in 1674 met Jan van Brouhoven van Bergeyck en krijgt het kasteel als bruidschat. Deze (2e) Graaf van Bergeyck had een belangrijke politieke en diplomatieke carrière.

*Kasteel Leefdaal, eigendom van de Van Brouhovens van 1674 tot 1775.
Hier bedacht Graaf Jan van Bergeyck zijn economische en financiële plannen voor het land.*

Hij werd op 25 juni 1679 door koning Karel II verheven tot baron van de heerlijkheid Leefdaale. Jan van Brouckhoven stierf te Leefdaal, door iedereen betreurd, in 1725.

Door het huwelijk van Jan z'n kleindochter Lucie met Gerard, Graaf van Liedekerke, komt in 1775 het huis De Liedekerke in het kasteel.

ISSN: 2213-820X